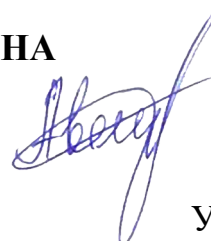


**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

АВETИСЯН МАРГАРИТА РОБЕРТІВНА



УДК 346.21

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Спеціальність 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Вінниця – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник –** доктор юридичних наук, доцент
Коваль Ірина Федорівна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса МОН України,
завідувачка кафедри цивільного права і
процесу
- Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор
Резнікова Вікторія Вікторівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка,
завідувачка кафедри господарського
права
- кандидат юридичних наук
Герасименко Наталія Олександрівна
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України,
старший науковий співробітник відділу
господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки

Захист відбудеться *«12» грудня 2019 року о 10:00 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.12 Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, проспект Юності, 16, каб. 229.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. 600 річчя, 21, каб. 313.

Автореферат розісланий «__» _____ 2019 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**



Ю.М. Павлюченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Більша частина питань, що виникають у процесі організації і здійснення господарської діяльності, серед яких, зокрема правовий статус суб'єктів господарських правовідносин, умови здійснення господарської діяльності, правовий режим майна у сфері господарювання, пов'язані з організаційно-правовою формою господарювання. Від вибору організаційно-правової форми залежать всі важливі аспекти господарювання, а саме: порядок управління суб'єктом господарювання, правовий режим майна, обсяг майнової відповідальності суб'єкта господарювання за своїми зобов'язаннями та майнової відповідальності учасників суб'єкта господарювання за його зобов'язаннями. Правова визначеність щодо змісту, видів, меж, критеріїв обрання організаційно-правової форми господарювання та обізнаність із цими положеннями учасників господарських відносин є важливою гарантією стабільності господарського обороту, зміцнення правового порядку у сфері економіки.

Правові норми, які регулюють широкий спектр питань, пов'язаних із організаційно-правовою формою господарювання, розгалужені по різних нормативно-правових актах. Вони містяться в Конституції України, Господарському кодексі України, Цивільному кодексі України, законах України «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про кооперативи», «Про банки і банківську діяльність», «Про фермерське господарство» та інших нормативно-правових актах. У положеннях зазначених актів наявні термінологічні та змістовні недоліки, зокрема, в частині застосування поняття організаційно-правової форми господарювання, визначення її змісту, розмежування з суміжними поняттями, закріплення меж вибору організаційно-правової форми, узгодженого визначення видів таких форм.

В юридичній науці проблематика організаційно-правової форми досліджувалась багатьма вченими, зокрема, у дисертаційних роботах І.М. Кучеренко «Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права» (2004 р.), К.О. Кочергіної «Зміст організаційно-правових форм підприємницьких товариств: інтереси, функції, правові засоби (2005 р.), І.С. Похиленко «Організаційно-правові форми суб'єктів малого підприємництва» (2009 р.), О.А. Черненко «Організаційно-правові форми державного підприємства» (2011 р.), І.В. Борисова «Організаційно-правова форма фінансових установ як правового механізму узгодження економіко-правових інтересів основних учасників ринку фінансових послуг» (2016 р.). Водночас напрацювання вчених стосовно організаційно-правових форм юридичних осіб лише частково відображають особливості змісту і видів організаційно-правової форми господарювання. При цьому дослідження організаційно-правової форми в науці господарського права присвячені

здебільшого особливостям окремих організаційно-правових форм господарювання, проте процеси розвитку господарських відносин, необхідність якісної модернізації господарського законодавства зумовлюють доцільність подальших досліджень цієї категорії також і на більш загальному рівні, з розробкою визначення поняття організаційно-правової форми господарювання, її змісту, видів, правових засад дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

Вищезазначене підтверджує актуальність дослідження питань організаційно-правової форми господарювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса в рамках тем «Розвиток правової системи України: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0112U002868), «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0118U003140), в межах яких авторкою проведено дослідження поняття і змісту організаційно-правових форм господарювання та запропоновано шляхи удосконалення відповідних законодавчих положень.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка та обґрунтування нових теоретичних положень щодо організаційно-правової форми господарювання та підготовка пропозицій, спрямованих на удосконалення національного законодавства з цих питань.

Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання: дослідження і визначення поняття організаційно-правової форми господарювання та її змісту;

дослідження і конкретизація видів організаційно-правової форми господарювання;

дослідження питання обрання організаційно-правової форми господарювання та уточнення межі такого обрання;

аналіз законодавчої основи організаційно-правової форми господарювання та обґрунтування шляхів її подальшого розвитку і удосконалення;

аналіз та уточнення організаційних елементів змісту організаційно-правової форми господарювання;

розкриття та доопрацювання майнових елементів змісту організаційно-правової форми господарювання;

дослідження та визначення правових наслідків недотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються у процесі організації і здійснення господарської діяльності.

Предметом дослідження є організаційно-правова форма господарювання.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. За допомогою методів аналізу та синтезу визначено зміст організаційно-правової форми господарювання. Діалектичний метод взято за основу при дослідженні та уточненні поняття організаційно-правової форми господарювання. Системно-структурний метод використано в процесі дослідження видів організаційно-правової форми господарювання. З використанням формально-юридичного методу проведено аналіз змісту законодавчої основи організаційно-правової форми господарювання і обґрунтовано пропозиції щодо подальшого вдосконалення законодавства з цих питань. Порівняльно-правовий метод застосовано при з'ясуванні відповідних норм законодавства України та зарубіжних держав, виявленні та порівнянні правових засад організаційно-правових форм господарювання у праві різних країн.

Теоретичну основу дослідження, крім робіт вищезазначених авторів, склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних правознавців, зокрема: О.А. Белянєвич, А.Г. Бобкової, О.М. Вінник, Н.О. Герасименко, А.М. Захарченка, Г.Л. Знаменського, І.Ф. Коваль, І.В. Лукач В.К. Мамутова, В.С. Мілаш, В.В. Резнікової, Н.О. Саніахметової, І.А. Селіванової, Н.В. Щербакової, В.С. Щербини, О.С. Янкової та інших.

Емпіричну основу дослідження склали законодавство України та зарубіжних країн, міжнародні акти, матеріали судової практики, статистичні дані.

Наукова новизна полягає в тому, що на основі комплексного дослідження організаційно-правових форм господарювання доопрацьовано раніше відомі та обґрунтовано нові наукові положення щодо організаційно-правової форми господарювання. Наукова новизна результатів дослідження конкретизується у науково-теоретичних положеннях, висновках та пропозиціях, основними серед яких є:

Вперше:

визначено право на вибір організаційно-правової форми господарювання як можливість обирати правову модель здійснення господарської діяльності серед передбачених законом організаційно-правових форм з урахуванням нормативно визначених організаційних і майнових елементів та інших факторів;

запропоновано встановлення у разі недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання обов'язку усунути протягом шести місяців невідповідності між передбаченим законом змістом та фактичним станом або здійснити реорганізацію шляхом зміни організаційно-правової форми господарювання;

запропоновано правові наслідки у вигляді ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду на підставі звернення компетентного органу державної влади або заінтересованих осіб у разі невиконання суб'єктом господарювання у встановлених строк своїх обов'язків при

недотриманні законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

Удосконалено положення щодо:

межі обрання організаційно-правової форми господарювання шляхом поєднання вільного волевиявлення учасника господарських відносин щодо вибору організаційно-правової форми господарювання та публічних інтересів у сфері господарювання з обмеженням такого вибору організаційно-правовими формами, визначеними законом;

господарсько-правових засад організаційно-правової форми господарювання шляхом віднесення виключно до предмета господарсько-правового регулювання питань щодо поняття, видів, змісту, меж вибору організаційно-правової форми господарювання;

уточнення змісту організаційно-правової форми некомерційного господарювання шляхом закріплення за суб'єктами такого господарювання права на отримання прибутку без його розподілу між засновниками (учасниками), замість права на здійснення підприємницької діяльності.

Дістали подальший розвиток положення щодо:

змісту організаційно-правової форми господарювання з виокремленням: 1) організаційних елементів: мета господарської діяльності (одержання прибутку, досягнення економічних і соціальних результатів без одержання прибутку), порядок управління суб'єктом господарювання (система органів управління, їх компетенція та ін.); характер участі учасників в діяльності суб'єкта господарювання (трудова участь, підприємницька участь, інвестиційна участь); 2) майнових елементів: правовий режим майна суб'єкта господарювання; характер зв'язку між засновником (учасником)/засновниками (учасниками) і суб'єктом господарювання щодо майна суб'єкта господарювання; характер зв'язку між учасниками щодо майна суб'єкта господарювання; обсяг відповідальності суб'єкта господарювання за своїми зобов'язаннями та відповідальності (ризиків) учасників суб'єкта господарювання за його зобов'язаннями;

визначення поняття організаційно-правової форми господарювання як правової моделі здійснення господарської діяльності, зміст якої складають взаємопов'язані організаційні та майнові елементи;

видів організаційно-правової форми господарювання шляхом виокремлення:

1) переліку організаційно-правових форм підприємництва: фермерське господарство, приватне підприємство, державне комерційне підприємство, комунальне комерційне підприємство, підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємство споживчої кооперації, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство, виробничий кооператив, кооперативний банк, громадянин-підприємець;

2) переліку організаційно-правових форм некомерційного господарювання: казенне підприємство, комунальне некомерційне підприємство, споживчий кооператив, обслуговуючий кооператив, державна організація (установа, заклад), комунальна організація (установа, заклад), приватна організація (установа, заклад), організація (установа, заклад) об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки, споживчої кооперації), асоціація, корпорація, консорціум, концерн, громадське об'єднання, благодійна організації, товарна біржа, фондова біржа, кредитна спілка, недержавний пенсійний фонд;

характеру залежності умов організації та здійснення господарської діяльності від обраної організаційно-правової форми господарювання: 1) здійснення будь-якого або виключного виду господарської діяльності (банківська діяльність – акціонерне товариство, кооперативний банк; страхова діяльність – акціонерне, повне, командитне товариство, товариство з додатковою відповідальністю), 2) наявність або відсутність обмеження щодо кола засновників/учасників суб'єкта господарювання (кредитна спілка, об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації);

організаційного елементу змісту організаційно-правової форми господарювання щодо управління суб'єктом господарювання з конкретизацією, що таке управління здійснюється на основі поєднання майнових інтересів засновників (учасників), правового режиму майна суб'єкта господарювання і участі в управлінні трудового колективу у випадках, передбачених законодавством;

майнового елементу змісту організаційно-правової форми господарювання «правовий режим майна суб'єкта господарювання» шляхом конкретизації наступного: для передання майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, як внеску до статутного капіталу господарської організації, згода другого з подружжя має бути подана письмово; з моменту передання цього майна на нього не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя; при поділі майна подружжя враховується вартість частки у статутному капіталі господарської організації, яка сформована за рахунок спільної сумісної власності подружжя;

майнового елементу змісту організаційно-правової форми господарювання «обсяг відповідальності (ризиків) учасників суб'єктів господарювання за зобов'язаннями суб'єкта господарювання» шляхом поширення на учасників (членів) суб'єктів господарювання правил щодо відповідальності засновників суб'єкта господарювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дослідженні теоретичні висновки та пропозиції можуть бути використані для вдосконалення національного законодавства щодо організаційно-правової форми господарювання. Положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників та навчальних посібників для студентів та аспірантів юридичних вищих навчальних

закладів, науково-практичних коментарів до кодексів та інших нормативно-правових актів України. Наведені в дисертаційній роботі узагальнення і рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів господарювання. Окремі положення результатів дослідження рекомендовано до використання в практичній діяльності Товариства з обмеженою відповідальністю «Факторингова компанія «Вектор Плюс» (довідка № 14/05-06 від 05 червня 2019 року) та Благодійної організації «Всеукраїнський благодійний фонд «Допомога і милосердя» (довідка № 118 від 03 червня 2019 року).

Деякі теоретичні напрацювання дискусійного характеру можуть бути основою для подальших наукових досліджень у галузі господарського права.

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є самостійною роботою, результати якої отримані авторкою на основі власних досліджень на підставі аналізу наукової літератури, законодавства України та зарубіжних країн, матеріалів судової практики та статистичних даних.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідались та обговорювались на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Конституційні засади правотворення і правозастосування: стан та перспективи розвитку» (м. Вінниця, 2016), Міжнародній конференції молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки» (м. Київ, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Екологія Донбасу: уроки історії та виклики сьогодення» (м. Вінниця, 2017), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Юридична наука і освіта у сучасних умовах: стан і перспективи розвитку» (м. Вінниця, 2018).

Публікації. За темою дисертації опубліковано сім наукових статей, з яких п'ять статей у фахових наукових виданнях України, перелік яких затверджений у встановленому порядку, одна стаття у іншому науковому виданні України, одна стаття в науковому періодичному виданні іншої держави, а також п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями і предметом дослідження та складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків. Загальний обсяг дисертації складає 197 сторінок. Робота містить також список використаних джерел із 196 найменувань та додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ 1 «Загально-теоретичні засади організаційно-правової форми господарювання» містить чотири підрозділи, які присвячено дослідженню поняття та видів організаційно-правової форми господарювання, правових засад її обрання та законодавчої основи організаційно-правової форми господарювання.

У *підрозділі 1.1 «Поняття організаційно-правової форми господарювання»* на підставі аналізу наукових підходів, законодавчих актів проведено дослідження поняття організаційно-правової форми господарювання.

В процесі дослідження встановлено, що в законодавстві вживається різноманітна термінологія щодо організаційно-правової форми («організаційна форма підприємництва», «організаційна форма здійснення некомерційної господарської діяльності», «організаційна форма підприємств», «організаційно-правова форма об'єднань підприємств», «організаційно-правова форма юридичної особи» тощо) без чіткого визначення кожного поняття та їх співвідношення між собою, що призводить до неоднакового закріплення положень про зміст та види організаційно-правової форми господарювання та, відповідно, різних тлумачень цих понять під час застосування правових норм на практиці.

Встановлено, що в науковій літературі існують різні підходи до визначення організаційно-правової форми господарювання, зокрема, це поняття розглядається як сукупність певних ознак або правових параметрів, комплекс правових норм, типи відносин, сукупність методів організації виробництва.

Обґрунтовано, що найбільш повна характеристика організаційно-правової форми господарювання може бути представлена при її розгляді як певної правової моделі. З урахуванням філософських і теоретико-правових положень щодо моделі та на основі визначення правової моделі як ідеального, відтвореного в нормах права образу, що представляє завершену систему юридичних ознак і характеристик фізичного об'єкту або явища, обґрунтовано, що організаційно-правова форма господарювання виступає як правова модель. Запропоновано визначення організаційно-правової форми господарювання як правової моделі здійснення господарської діяльності, зміст якої складають взаємопов'язані організаційні та майнові елементи.

При визначенні змісту організаційно-правової форми господарювання в роботі враховано ознаки суб'єкта господарювання, приналежність суб'єкта господарювання – господарського товариства до об'єднання капіталів або до об'єднання осіб, а також ознаки юридичної особи. Виокремлено організаційні та майнові елементи, що складають зміст організаційно-правової форми господарювання.

Обґрунтовано, що залежно від змісту організаційно-правової форми господарювання мають розмежовуватись її види.

Підрозділ 1.2 «Види організаційно-правової форми господарювання» присвячено аналізу видів організаційно-правової форми господарювання.

З'ясовано, що в законодавстві не проведено розмежування видів організаційно-правових форм господарювання від видів суб'єктів господарювання, не закріплено єдиного узгодженого переліку видів

організаційно-правової форми господарювання, що ускладнює їх чітке розуміння.

Виявлено, що зазначені питання не одержали належного вирішення і в науці господарського права. Під видами організаційно-правової форми господарювання розглядають унітарні та корпоративні підприємства; господарські організації та фізична особа-підприємець тощо.

В роботі детально розглянуто види організаційно-правової форми господарювання, визначені в Державному класифікаторі ДК 002-94 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», як єдиному документі, котрий встановлює їх узагальнений перелік, та в інших нормативно-правових актах. Під час дослідження розглянуто організаційні та майнові елементи змісту кожної вказаної в зазначеному Класифікаторі форми для з'ясування наявності унікальної комбінації організаційних і майнових елементів і віднесення її до самостійної організаційно-правової форми господарювання.

Проведене дослідження дозволило конкретизувати види організаційно-правової форми господарювання шляхом виокремлення переліку організаційно-правових форм підприємництва та переліку організаційно-правових форм некомерційного господарювання.

У підрозділі 1.3 «Обрання організаційно-правової форми господарювання» досліджено межі, правила та вимоги до обрання організаційно-правової форми господарювання.

Виявлено, що при обранні організаційно-правової форми господарювання мають значення як зміст організаційно-правової форми господарювання, так й інші чинники, які впливають на рішення засновників (зокрема, умови оподаткування, мінімальний розмір статутного капіталу).

Встановлено, що в законодавстві України відсутній єдиний підхід стосовно обрання конкретної форми здійснення господарської діяльності, одночасно застосовується імперативний і диспозитивний підхід, що втілено у двох формулюваннях: «в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця» (ч. 1 ст. 45 ГК України), «в організаційно-правових формах господарювання, не заборонених законом» (ч. 1 ст. 135 ГК України).

З огляду на значення визначеності межі обрання організаційно-правової форми для стабільного розвитку господарських відносин наголошено, що таку межу доцільно визначати на підставі поєднання конституційного права на свободу підприємницької діяльності і необхідності дотримання публічних інтересів, які полягають в тому, що суб'єкти господарювання здійснюють діяльність у сфері суспільного виробництва, яка зачіпає інтереси широкого кола учасників господарських відносин (контрагентів, партнерів, держави), у т. ч. споживачів.

На підставі зазначеного уточнено межі обрання організаційно-правової форми господарювання, при визначенні якої пропонується враховувати

вільне волевиявлення учасника господарських відносин щодо вибору організаційно-правової форми господарювання та публічні інтереси у сфері господарювання з обмеженням такого вибору формами, визначеними законом.

Запропоновано визначення права на вибір організаційно-правової форми господарювання як можливість обирати правову модель здійснення господарської діяльності серед передбачених законом організаційно-правових форм з урахуванням нормативно визначених організаційних та майнових елементів та інших факторів.

З'ясовано, що зазначений вибір є суб'єктивним правом потенційного учасника господарських відносин. Разом з тим є об'єктивні правила, передбачені в нормативних приписах, які встановлюють імперативні вимоги до засновників/учасників суб'єкта господарювання, можливості здійснення певного виду господарської діяльності.

Обґрунтовано, що від організаційно-правової форми господарювання залежать умови організації та здійснення господарської діяльності, а саме: 1) здійснення певного виду господарської діяльності (банківська діяльність – публічне акціонерне товариство, кооперативний банк; страхова діяльність – акціонерне, повне, командитне товариство, товариство з додатковою відповідальністю); 2) обмеження кола засновників/учасників суб'єкта господарювання (кредитна спілка не може бути засновником, співзасновником або учасником суб'єкта підприємницької діяльності; учасниками банку не можуть бути юридичні особи, в яких банк має істотну участь, об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації; учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва та ін.).

У підрозділі 1.4 «Законодавча основа організаційно-правової форми господарювання» проаналізовано нормативно-правові акти, в яких закріплено відповідні положення щодо організаційно-правової форми господарювання.

Встановлено, що положення про організаційно-правову форму господарювання містяться в Конституції України, ГК України, ЦК України, законах України «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про кооперативи», «Про банки і банківську діяльність», «Про фермерське господарство» та інших законах і підзаконних нормативно-правових актах.

Виявлено, що законодавство, яке регулює питання, пов'язані із організаційно-правовою формою господарювання, характеризується певними недоліками. Запропоновано напрями удосконалення такого законодавства: усунення термінологічних та змістовних невідповідностей стосовно поняття і видів організаційно-правової форми господарювання, правил вибору організаційно-правової форми господарювання, забезпечення дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

З'ясовано, що з огляду на положення п. 8 ст. 92 Конституції України про те, що виключно законами України визначаються, зокрема, правові засади підприємництва, перелік організаційно-правових форм господарювання має встановлюватись на рівні закону.

Обґрунтовано, що питання стосовно поняття, видів, змісту, меж вибору організаційно-правової форми господарювання становлять виключно предмет господарсько-правового регулювання.

Розділ 2 «Зміст організаційно-правової форми господарювання» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено питання організаційних і майнових елементів змісту організаційно-правової форми господарювання, а також забезпечення дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

Підрозділ 2.1 «Організаційні елементи змісту організаційно-правової форми господарювання» присвячено дослідженню таких організаційних елементів, як порядок управління суб'єктом господарювання, характер участі учасників в діяльності суб'єкта господарювання, мета господарської діяльності.

З'ясовано, що організаційний елемент “порядок управління суб'єктом господарювання” охоплює такі аспекти, як система органів управління, їх компетенція та ін. Конкретизовано положення щодо управління суб'єктом господарювання із обґрунтування, що управління суб'єктом господарювання здійснюється на основі поєднання майнових інтересів засновників (учасників), правового режиму майна суб'єкта господарювання і участі в управлінні трудового колективу у випадках, передбачених законодавством.

Виявлено, що характер участі учасників в діяльності різних організаційно-правових форм господарювання має свої особливості, які залежать від належності до унітарних/корпоративних підприємств, від мети господарської діяльності та ін. Зроблено висновок, що така участь може бути трудовою, підприємницькою, інвестиційною.

Наголошено, що мета господарської діяльності виступає критерієм розмежування організаційно-правових форм підприємництва та некомерційного господарювання, що має враховуватись при закріпленні переліків зазначених форм.

На основі дослідження наукових підходів щодо розмежування організаційно-правових форм підприємництва та некомерційної господарської діяльності підтримано точку зору науковців, що таке розмежування здійснюється не лише через мету здійснення господарської діяльності, важливе значення також має можливість розподілення прибутку.

Запропоновано уточнити зміст організаційно-правової форми некомерційного господарювання шляхом закріплення за суб'єктами такого господарювання права на отримання прибутку без його розподілу між учасниками (членами), засновниками замість права на здійснення підприємницької діяльності.

У *підрозділі 2.2 «Майнові елементи змісту організаційно-правової форми господарювання»* розглянуто основи правового режиму майна суб'єктів господарювання, характер зв'язку між засновником (учасником) / засновниками (учасниками) і суб'єктом господарювання щодо майна суб'єкта господарювання, характер зв'язку між учасниками щодо майна суб'єкта господарювання; обсяг відповідальності суб'єкта господарювання за своїми зобов'язаннями та відповідальності (ризиків) учасників суб'єкта господарювання за його зобов'язаннями.

На підставі проведеного аналізу з'ясовано, що суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм здійснюють свою діяльність на основі права власності, господарського відання та оперативного управління, можуть використовувати майно на підставі інших речових прав.

Розглянуто питання власності суб'єкта господарювання - господарської організації у випадку, якщо засновником (учасником) цієї господарської організації є особа, яка перебуває в шлюбі. Запропоновано положення, що для передання майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, як внеску до статутного капіталу господарської організації, згода другого з подружжя має бути подана письмово; з моменту передання цього майна на нього не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя; при поділі майна подружжя має враховуватись вартість частки у статутному капіталі господарської організації, яка сформована за рахунок спільної сумісної власності подружжя.

Підтримано точку зору, що характер зв'язку між засновником/засновниками і суб'єктом господарювання щодо майна суб'єкта господарювання та характер зв'язку між учасниками щодо майна суб'єкта господарювання (розподіл доходів від діяльності суб'єкта господарювання, активів у разі ліквідації суб'єкта господарювання) залежить від приналежності суб'єкта до унітарного чи корпоративного підприємства.

Аргументовано положення про поширення на учасників (членів) суб'єкта господарювання встановленого в законодавстві загального правила про те, що засновники суб'єкта господарювання не відповідають за зобов'язаннями цього суб'єкта.

У *підрозділі 2.3 «Забезпечення дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання»* розглянуто питання дотримання суб'єктами господарювання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання, їх забезпечення, а також правові наслідки недотримання цих вимог.

Наголошується, що для утвердження правового господарського порядку поряд із закріпленням нормативних приписів про організаційно-правову форму господарювання важливе значення має належне дотримання вимог, зазначених в цих приписах, учасниками господарських відносин.

Підтримано точку зору щодо продовження запроваджень модельних статутів, які сприяють прозорості у правовідносинах між суб'єктами

господарювання, унеможлиблюють підробку установчих документів, а в контексті дотримання вимог змісту організаційно-правової форми господарювання закріплюють її елементи.

Аргументовано, що забезпечення дотримання вимог до змісту організаційно-правових форм господарювання залежить від належного правового визначення змісту кожної організаційно-правової форми господарювання.

Для забезпечення дотримання вимог обґрунтовано встановлення обов'язку суб'єкта господарювання у разі недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання усунути протягом шести місяців невідповідності між передбаченим законом змістом організаційно-правової форми господарювання та фактичним станом або здійснити реорганізацію шляхом зміни організаційно-правової форми господарювання.

Запропоновано встановити ліквідацію суб'єкта господарювання за рішенням суду на підставі звернення компетентного органу державної влади або заінтересованих осіб як правовий наслідок недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання у встановлений строк.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає в розробці та обґрунтуванні нових теоретичних положень щодо організаційно-правової форми господарювання та підготовці пропозицій, спрямованих на удосконалення національного законодавства з цих питань. В ході проведеного наукового дослідження отримано такі основні результати:

1. Обґрунтовано, що організаційно-правова форма господарювання це правова модель здійснення господарської діяльності, зміст якої складають взаємопов'язані організаційні та майнові елементи.

Визначено зміст організаційно-правової форми господарювання з виокремленням організаційних і майнових елементів:

1) організаційні елементи: мета господарської діяльності (одержання прибутку, досягнення економічних і соціальних результатів без одержання прибутку); порядок управління суб'єктом господарювання (система органів управління, їх компетенція та ін.); характер участі учасників в діяльності суб'єкта господарювання (трудова участь, підприємницька участь, інвестиційна участь);

2) майнові елементи: правовий режим майна суб'єкта господарювання; характер зв'язку між засновником (учасником)/засновниками (учасниками) і суб'єктом господарювання щодо майна суб'єкта господарювання; характер зв'язку між учасниками щодо майна суб'єкта господарювання; обсяг

відповідальності суб'єкта господарювання за своїми зобов'язаннями та відповідальності (ризиків) учасників суб'єкта господарювання за його зобов'язаннями.

2. Уточнено види організаційно-правової форми господарювання шляхом виокремлення: організаційно-правових форм підприємництва і організаційно-правових форм некомерційного господарювання.

3. Уточнено межу обрання організаційно-правової форми господарювання, яка має враховувати вільне волевиявлення учасника господарських відносин щодо вибору організаційно-правової форми господарювання та публічні інтереси у сфері господарювання, що впливає на обмеження такого вибору організаційно-правовими формами, визначеними законом. Для реалізації наведеного підходу пропонується уточнити частину 1 ст. 135 ГК України, а саме: змінити формулювання «в організаційно-правових формах господарювання, не заборонених законом» на «в інших організаційно-правових формах господарювання, передбачених законом».

Обґрунтовано визначення права на вибір організаційно-правової форми господарювання як можливість обирати правову модель здійснення господарської діяльності серед передбачених законом організаційно-правових форм з урахуванням нормативно визначених організаційних та майнових елементів та інших факторів.

Конкретизовано характер залежності умов організації та здійснення господарської діяльності від обраної організаційно-правової форми господарювання: 1) здійснення будь-якого або виключного виду господарської діяльності (банківська діяльність – акціонерне товариство, кооперативний банк; страхова діяльність – акціонерне, повне, командитне товариство, товариство з додатковою відповідальністю), 2) наявність або відсутність обмеження щодо кола засновників/учасників суб'єкта господарювання (кредитна спілка, об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації).

4. Запропоновано напрями удосконалення законодавства, яке регулює питання, пов'язані із організаційно-правовою формою господарювання: усунення термінологічних та змістовних невідповідностей стосовно поняття і видів організаційно-правової форми господарювання, узгоджене та системне закріплення видів організаційно-правової форми господарювання, правил вибору організаційно-правової форми господарювання, забезпечення дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

Обґрунтовано, що поняття, види, зміст, межа вибору організаційно-правової форми господарювання належать виключно до предмету господарсько-правового регулювання.

5. Запропоновано положення щодо управління суб'єктом господарювання як організаційного елемента змісту організаційно-правової форми господарювання з конкретизацією, що управління суб'єктом господарювання здійснюється на основі поєднання майнових інтересів

засновників (учасників), правового режиму майна суб'єкта господарювання і участі в управлінні трудового колективу у випадках, передбачених законодавством. Пропонується доповнити ГК України ст. 56-1 «Управління суб'єктом господарювання» із зазначенням вказаного положення.

Уточнено зміст організаційно-правової форми некомерційного господарювання шляхом закріплення за суб'єктами такого господарювання права на отримання прибутку без його розподілу між засновниками, (учасниками) замість права на здійснення підприємницької діяльності. Пропонується закріпити зазначене положення в ч. 5 ст. 53 ГК України.

6. Обґрунтовано положення щодо удосконалення правового режиму майна як майнового елементу змісту організаційно-правової форми господарювання, а саме: для передання майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, як внеску до статутного капіталу господарської організації, згода другого з подружжя має бути подана письмово; з моменту передання цього майна на нього не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя.

Уточнено, що при поділі майна має враховуватись вартість частки у статутному капіталі господарської організації, яка сформована за рахунок спільної сумісної власності подружжя.

Аргументовано положення про поширення на учасників (членів) суб'єкта господарювання правил щодо відповідальності засновників суб'єкта господарювання за зобов'язаннями суб'єкта господарювання.

7. Запропоновано встановити обов'язок суб'єкта господарювання у разі недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання усунути протягом шести місяців невідповідності між передбаченим законом змістом та фактичним станом або здійснити реорганізацію шляхом зміни організаційно-правової форми господарювання.

Запропоновано правові наслідки невиконання суб'єктом господарювання своїх обов'язків у разі недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання у встановлений строк у вигляді ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду на підставі звернення компетентного органу державної влади або заінтересованих осіб.

На основі зазначених наукових результатів розроблено пропозиції щодо внесення змін і доповнень до ГК України та інших законів України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Аветисян М.Р. Господарсько-правові аспекти обрання організаційно-правової форми господарювання. *Правничий часопис Донецького університету*. 2017. № 1-2. С. 110-116.

2. Аветисян М.Р. Зміст організаційно-правової форми господарювання. *Часопис Київського університету права*. 2018. №3. С. 183-188.

3. Аветисян М.Р. До питання правового режиму майна як складової змісту організаційно-правової форми господарювання. *Часопис Київського університету права*. 2018. №4. С.176- 182.

4. Аветисян М.Р. Деякі питання організаційно-правових форм підприємництва та організаційно-правових форм некомерційного господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №2. С. 87-90.

5. Аветисян М.Р. Дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання. *Наше право*. 2019. №1. С. 125-131.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

6. Аветисян М.Р. Определение понятия организационно-правовой формы хозяйствования. *Leges et Viata. Revista stiintifico-practica*. Februarie 2019. С. 3-6.

Статті в інших наукових виданнях України

7. Аветисян М.Р. Щодо обрання організаційно-правової форми господарювання. *Правничий часопис Донецького університету*. 2016. № 1/2 (33). С.113–122.

Матеріали наукових конференцій

8. Аветисян М.Р. Законодавча основа організаційно-правової форми господарювання. *Від громадянського суспільства – до правової держави: XXII Міжнародна конференція молодих вчених та студентів (Харків, 22 квітня 2016 р.)*. Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2016. С. 8-11.

9. Аветисян М.Р. Конституційні засади організаційно-правової форми господарювання. *Конституційні засади правотворення і правозастосування: стан та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Вінниця, 22 квітня 2016 р.)*. Вінниця: Донецький національний університет. 2016. С. 90-94.

10. Аветисян М.Р. Суб'єкти екологічного підприємництва та їх організаційно-правові форми. *Екологія Донбасу: уроки історії та виклики сьогодення: Збірник тез доповідей Першої міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, 10-11 жовтня 2017 р.)*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2017. С. 147-150.

11. Аветисян М.Р. Співвідношення поняття «організаційно-правова форма господарювання» та суміжних понять. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 6-7 грудня 2017 р.)*. Київ: МЦНД. 2017. Ч. I. С. 7-9.

12. Аветисян М.Р. Щодо видів організаційно-правової форми господарювання. *Юридична наука і освіта у сучасних умовах: стан і перспектива розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної*

конференції, присвяченої 35-річчю юридичного факультету Донецького національного університету Василя Стуса (Вінниця, 18 травня 2018 р.). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2018. С. 81-84.

АНОТАЦІЯ

Аветисян М. Р. Організаційно-правова форма господарювання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.– Донецький національний університет імені Василя Стуса, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2019.

Дисертація присвячена дослідженню організаційно-правової форми господарювання, розробці і обґрунтуванню нових теоретичних положень, які спрямовані на удосконалення положень щодо організаційно-правової форми господарювання, та формулюванню пропозицій з удосконалення відповідного законодавства.

В роботі уточнено поняття організаційно-правової форми господарювання, досліджено та конкретизовано види організаційно-правової форми господарювання, проаналізовано законодавчу основу організаційно-правової форми господарювання та обґрунтовано напрями її удосконалення, розглянуто вимоги до обрання організаційно-правової форми господарювання

Розкрито зміст організаційно-правової форми господарювання, зокрема, організаційні та майнові елементи змісту, а також уточнено правові наслідки недотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання та правові наслідки її недотримання.

Теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, навчальному процесі та правозастосовній діяльності.

Ключові слова: організаційно-правова форма господарювання, види організаційно-правової форми господарювання, суб'єкт господарювання, обрання організаційно-правової форми господарювання, зміст організаційно-правової форми господарювання, організаційні елементи змісту, майнові елементи змісту, дотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання, правові наслідки недотримання вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання.

АННОТАЦИЯ

Аветисян М.Р. Организационно-правовая форма хозяйствования. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04. хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса МОН Украины, Винница, 2019.

Диссертация посвящена исследованию организационно-правовой формы хозяйствования, разработке и обоснованию новых теоретических положений, которые направлены на усовершенствование положений об организационно-правовой форме хозяйствования, и формулировке предложений по совершенствованию соответствующего законодательства.

В работе уточнено определение понятия организационно-правовой формы хозяйствования, исследованы и конкретизированы виды организационно-правовой формы хозяйствования, проанализирована законодательная основа организационно-правовой формы хозяйствования и обоснованы направления ее совершенствования, рассмотрены требования к выбору организационно-правовой формы хозяйствования.

Раскрыто содержание организационно-правовой формы хозяйствования, в частности, организационные и имущественные элементы содержания, а также уточнены правовые последствия несоблюдения требований к содержанию организационно-правовой формы хозяйствования.

Теоретические положения и выводы диссертационного исследования могут быть использованы в дальнейших научных исследованиях, учебном процессе и правоприменительной деятельности.

Ключевые слова: организационно-правовая форма хозяйствования, виды организационно-правовой формы хозяйствования, субъект хозяйствования, избрание организационно-правовой формы хозяйствования, содержание организационно-правовой формы хозяйствования, организационные элементы содержания, имущественные элементы содержания, соблюдение требований к содержанию организационно-правовой формы хозяйствования, правовые последствия несоблюдения требований к содержанию организационно-правовой формы хозяйствования.

ANNOTATION

Avetisyan M. Organizational-legal form of economic activity. - qualifying scientific writing on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law (Doctor of Philosophy) in specialty 12.00.04. Commercial Law; Economic and Procedural Law (081 – Law). – Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv; Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2019.

The thesis is dedicated to the study of the organizational and legal form of economic activity, development and reasoning of new theoretical foundations aimed at improving the foundations on the organizational and legal form of

economic activity, and formulation of proposals for the improvement of the appropriate legislation.

The work deals with the definition of organizational and legal form of economic activity, the types of organizational and legal form of economic activity are studied and specified, the legislative basis of organizational and legal form of economic activity is analyzed and the directions of its improvement are justified, the requirements for the selection of organizational and legal form of economic activity are considered.

Particular attention was paid to the content of the organizational and legal form of economic activity, in particular, the organizational and property elements of the content were revealed, as well as the issue of ensuring compliance with the requirements for the content of the legal form of economic activity and the legal effects of its non-compliance.

Theoretical foundations and conclusions of the thesis can be used in further scientific research, educational process and law enforcement activities.

Keywords: organizational and legal form of economic activity, types of organizational and legal form of economic activity, business entity, selection of organizational and legal form of economic activity, content of organizational and legal form of economic activity, organizational elements of content, property elements of content, compliance with the requirements for the content of organizational and legal form of economic activity, legal effects of non-compliance with the requirements for the content of the organizational and legal form of economic activity.